

Temna noč lope

Moški, kriza srednjih let, duhovnost in lope

Nick Page

Temna noč lope

Moški, kriza srednjih let, duhovnost in lope

Nick Page

Založba Dravlje
Ljubljana 2018

Vsebina	
p. Viljem Lovše: Knjigi na pot	7
Uvod: Temna noč lope	II
Prvi del: Vabilo	17
1. O moških, srednjih letih in lopah	18
2. V temo	27
3. Boj	37
4. Padli bogovi	50
Drugi del: Odgovor	79
5. Bojevanje	81
6. Sprejemanje	109
7. Plesanje	140
Zaključek: Svetla noč lope	182
Zbirka orodij	189
Opombe	193
Zahvale	197

Knjigi na pot

Vsako obdobje našega življenja je dar in priložnost. Skupaj z vsemi krizami, težavami in izzivi. Tudi današnji moški smo soustvarjalci zgodovine odrešenja, ki jo Bog želi udejanjati skupaj z nami. Veliko bolj jo piše po naših napakah, krivicah in neuspehih, kakor pa po uspehih in večkrat oholem zunanjem napihovanju posameznikov, narodov ali (u)stanov. Vsak od nas se sredi priložnosti in stisk današnjega časa te globoke resnice danega zgodovinskega trenutka po svoje in ob svojem času začne tudi zares zavedati. Slej ko prej osebno doživimo, da današnji svet s svojim delom in odnosi sami soustvarjamo ali pa souničujemo.

Avtor pričujoče knjige Nick Page je ljubitelj in preučevalec svetopisemskega Boga, poročen in družinski oče. Temna noč lope je sad njegovega iskanja in rasti ob soočanju s krizo srednjih let. Glavni dar krize srednjih let je zagotovo zavedanje lastne smrtnosti in umrljivosti. Temna noč je nujen korak, da se naše življenje resnično odpre za uvajanje v našo pravo in podarjeno istovetnost. Prepoznati jo moramo in svobodno izbrati in zaživeti. V tem je naše dostojanstvo.

Da bi lažje razumeli globino svoje temne noči, nam Nick na podlagi lastne izkušnje opiše lažne bogove ali malike, na katere v prvi polovici življenja stavimo in nas nujno vedno razočarajo. Vsako generacijo moških. Pokaže načine, na katere poskušamo prelisičiti sebe, druge in Boga. K sreči vsi ti načini ne delujejo. Pri nikomer. In nikdar ne bodo. Kakšna sreča in veselje.

Knjiga nastaja vzporedno s prenavljanjem lope, ki na koncu postane podobna kapeli. Nehote. Tudi sam avtor se tega začuden zaveda. S podobo lope nas vodi h globljemu zavedanju svojega moškega dozorevanja iz starega v novega človeka.

Dogajanje srednjih let nam počasi kaže, da v življenju ne gre za naš mali jaz, za našo lastno samouveljavitev, samopotrditev in samouresničitev. Odkrijemo, da drugi niso na tem svetu zato, da bi se vrteli okrog nas in zadovoljevali naše sebične potrebe. Odkrijemo, da nimamo nadzora niti nad svojim življenjem niti nad življenjem drugih. Spotikajoč se odkrivamo, da našemu življenju daje vrednost veliko večja zgodba (zgodovina) v katero smo povabljeni kot sogovorniki in sodelavci.

Tisti, ki nas je vanjo povabil po naravi in zgodovini, osebni in skupni, govori, da je On sam dar za nas. Zagotavlja, da smo tudi mi dar, najprej nam in nato drugim. Pomaga nam odkrivati, da nam je vse stvarstvo podarjeno zato, da bi Njega kot dar sprejeli in tudi sami postajali dar. Zavestno in odločno, načrtno in svobodno, vsak dan znova.

To je velikonočna dinamika Ž(ž)ivljenja, ki nas nenehoma podarja in vabi v sodelovanje pri podarjanju. Kriza srednjih let je eno izmed glavnih resnih in osebnih Božjih povabil k sodelovanju in prepoznavanju svojega resničnega dostojanstva in poklicanosti. Vabilo, da postanem celovitejši, bolj ljubeč, bolj živ, skratka bolj Božji in s tem bolj človeški.

Kakor mladi grizliji za svojo zrelost ali pa mladi orli za svoj let in svoje poslanstvo tudi današnji moški potrebujemo starejše in zrelejše brate in očete, ki bi nam pokazali pot, po kateri je mogoče hoditi kot Božji sogovornik in sodelavec.

Avtor nam za vzor starejšega brata postavi svetopisemskega očaka Jakoba, prevaranta in grabežljivca. V pomoč pri razmišljanju mu je tudi Carl Gustav Jung in njegovo zavedanje moškega dozorevanja v prvi in drugi polovici življenja.

Odločilen smerokaz in pot avtorjevega duha pa je zagotovo Jezus Kristus, moški na Božji način.

Bog nam je v Kristusu pokazal, da nas je ustvaril zato, da bi bili Božji sogovorniki in sodelavci. Svobodno si lahko izberemo, ali bomo to tudi postali ali pa ne. Čas našega življenja nam je dan na razpolago za odločitev in konkretno uresničitev naše resnične in od Boga dane istovetnosti.

Edini pravi odgovor na krizo srednjih let je svojo moškost začeti živeti na Božji, Kristusov način: hvaležno sprejeti svoje življenje kot Očetov dar, ki smo ga zastonj prejeli, da bi ga podarili drugim (Jn 12,24). Vsak od nas je v srednjih letih povabljen, da začne zavestno sodelovati s skrivnostno dinamiko vsega stvarstva, z dinamiko ljubezni, ki nas vsak dan vabi, da sprejmemo življenje (uspeh), smrt (kriza) in vstajenje (pre-raščanje krhkosti).

Avtorjeva konkretnost in praktičnost bo nagovorila marsikoga izmed nas. Povabim vas, da jo v dveh urah preberete na dušek, potem pa se je počasi lotite še v lopi. Lopa je pogovor med moškimi, podelitev osebne izkušnje. Lopa so skupine moških, ki počasi nastajajo po Sloveniji. Vsak izmed nas je strokovnjak za svojo lastno izkušnjo. In izkušnja vsakega je dragocena za druge moške. Samo razdeliti jo je treba.

Knjiga in njeni praktični nasveti so seveda priporočljivi tudi za ženske, ki morate s takšnimi moškimi živeti.

p. Viljem Lovše

UVOD

Temna noč lope

Vizija

Noč je bila temna. Hladna.

Kot tako pogosto sem se nenadoma zbudil z rojem misli, ki so brenčale v moji glavi. Kot stara plošča so se vrtele največje uspešnice mojih strahov in neuspehov. Vedel sem, da ne bi bilo smiselno poskušati zaspiti nazaj.

Namesto tega sem vstal iz postelje in stopil do okna. Pogledal sem ven. Bila je polna luna. Jesensko listje je šelestelo v vetru. Zrak je bil hladen.

Moje življenje moškega srednjih let je postalo zapleteno in nejasno. Kadar bi moral biti samozavesten in prepričan vase, sem se pogosto počutil tesnobno in prestrašeno. Zdelo se mi je, da sem na smrt utrujen in izčrpan, toda moje noči so bile nespokojne in nemirne. Bolečine, ki so nekoč precej hitro izginile, so me zdaj spremljale mesece in mesece. V sebi sem zadrževal tečnost, ki je izbruhnila iz vsakega najmanjšega razloga.

Obenem sem vedel, da se v meni nekaj dogaja, da se nekaj spreminja. Vedel sem, da vstopam v obdobje rasti, da začnjam novo dogodivščino. Nenavadno je bilo, saj sem se počutil bolj krhko, vendar močnejše kot kadar koli. Tistega dne sem začel snovati knjigo o tem potovanju. Govoriti sem želel o stvareh, ki sem se jih naučil, o ljudeh, ki sem jih spoznal. Raziskati sem

želel temno noč, ki sem jo preživel in jo do neke mere še vedno doživljal. Toda ni mi uspevalo. Nekaj je bilo narobe. Nekako nisem našel pravih besed.

Takrat sem imel vizijo. Vedel sem, kako rešiti zadevo. S prodorno, lasersko natančno gotovostjo sem vedel, kaj moram storiti, da vse popravim.

Potreboval sem lopo. Zares zares dobro lopo.

Za seboj sem zaslišal vzdih.

»Ura je dve zjutraj,« je zaspano rekla žena. »Kaj počneš?«

»Razmišljam o lopi,« sem odgovoril.

Po kratkem premolku je rekla: »Seveda.«

Prikimal sem. Razumela je. Vse je bilo popolnoma smiselno.

Naslednje jutro se mi je celotna ideja o lopi zdela nekoliko manj vizionarska.

Svoje sijajno dognanje sem že večkrat pojasnil in pri tem naletel na zbegane poglede žene, otrok in celo psa, ki so me opozorili na veliko pomanjkljivost pri ideji, da bom zgradil lopo. Lopo sem namreč že imel.

»Ah,« sem odgovoril, »ampak ali jo zares že imam? Zares?«

Po kratkem premolku je žena odgovorila: »Da. Prav tukaj je.« Skozi kuhinjsko okno je pokazala na lopo, ki je bila od zadnjih vrat oddaljena dobesedno tri jarde.

»Da, da. Vem, da je na vrtu lopa,« sem odgovoril. »Ampak ni *moja*, kajne? Polna je reči, ki pripadajo drugim ljudem. Sploh ne morem stopiti vanjo. Ni prava lopa, je samo neka-kšna vrtna omara.«

Žena je zavzdihnila. »To je zaradi te oddaje, kajne ...«

Spregledala me je.

Večer pred tem sem gledal eno od najboljših televizijskih oddaj, kar so jih kdaj koli ustvarili: *Lopa leta* (Shed of the year). Da, prijatelji, taka oddaja zares obstaja in spada med največje stvaritve televizijske kulture poleg *Civilizacije* Kennetha Clar-

ka, *Življenje na zemlji* Davida Attenborougha in *Bineta*, čuvaja *parka*. Med gledanjem oddaje, v kateri so bile prikazane čudovite lope, ute in raznovrstne stavbe, pa je moj užitek obarvalo ljubosumje. Zakaj jaz nimam ene od teh čudovitih stavb?

»V redu,« sem rekel. »Ne bom zgradil nove lope. Stari bom povrnil njeno pravo ... hm ... lopasto obliko. Dal ji bom nov smisel.«

Pogledala me je.

»Lopa je,« je rekla. »Kakšen smisel pa hočeš, da ima?«

Nisem se zmenil zanjo. Vizionarji so vedno nerazumljeni. Tako ali tako je bilo prepozno. Vedel sem, kaj moram narediti. Predelal bom to bedno, napol porušeno zgradbo, ki zunaj po tiho trohni. Razstavil jo bom in začel znova. V te stare deske bom vdahnil novo življenje. Spremenil jo bom v prostor, kjer bom lahko pisal o svojih izkušnjah in izkušnjah drugih ljudi ter o tem, kako lahko – tako kot lopa – najdemo nov način življenja in smisel.

To bo zatočišče, prostor za pisanje, razmišljanje in razglabljanje. Če mi uspe urediti lopo, potem bo vse v redu.

Ali je to to?

Naj bom pošten. Nikoli me niso preveč zanimale moške zadeve. Ne govorim o *možatosti*. Če ne upoštevam svojega uhana, menim, da sem kar možat. Imam brado in ušesne dlake. Rad imam šport in pivo ter se nikoli ne morem upreti otročjim opazkam. Toda običajno me ne ganejo vse te mačistične, okoljevarstvene in triatlonske zadeve, ki so povezane s tem, »kaj pomeni biti možki«. Nekoč sem prejel knjigo z naslovom *Možatost* (Manhood) in ko sem se prenehal hihitati, sem jo nekam odložil z jasnim namenom, da je nikoli več ne najdem. Zavrnil sem mnogo mnogo povabil, da bi preživel več časa na prostem, se vzpenjal na gore, objemal drevesa ali na splošno ponovno odkrival svojo moškost. Moje moškosti ni treba ponovno odkriti, hvala lepa. Mogoče bi jo bilo treba malo obnoviti, ampak to je drugo vprašanje.

Toda menil sem, da moram napisati to knjigo. Ker moškim se v srednjih letih nekaj zgodi. Nekaj čudnega.

Kaj natančno se zgodi in kdaj, se razlikuje od osebe do osebe. Na splošno ni mogoče natančno opredeliti, kdaj se začnejo srednja leta. Nekateri zdravniki menijo, da se začnejo z andropavzo, medtem ko nekateri sociologi govorijo o trenutku, ko vaši otroci zapustijo dom ali ko vam umrejo starši. Psihatri navajajo nenadne občutke tesnobe, jeze ali neuspeha, ekonomisti izpostavljajo nezaposljivost ali vrhunec kariere, biologi pa omenjajo staranje, sivenje las. Vsi se strinjajo, da je to povezano z zavedanjem lastne smrtnosti.

Vpliv je na vsakega drugačen. Nekateri možki zlahka preživijo to obdobje in mirno zapljujejo v starost s samozavestjo in zado-

voljstvom. To je v redu. Ne, resnično sem zelo vesel zanje. Nadvse vesel. Ne bi mogel biti bolj navdušen. Domišljavi pra . . .

Toda številni od nas v srednjih letih plujemo po veliko bolj razburkanem morju. Močno se zavemo temnih globin, ki so pod nami. Kot nenaden sunek vetra nas zadenejo dvomi in strahovi – globoka vprašanja o tem, kdo smo in kaj želimo biti. Zremo naprej v temo in postane nas strah, kako se bo to potovanje končalo. Počutimo se stare, prezrte, prestrašene in nekoristne, kot da nam nekako ni uspelo ali da nas ne cenijo več. Dobimo grozen občutek, da se ladja počasi potaplja. Na zunaj smo videti v redu, znotraj pa na vseh koncih puščamo.

Od nekod daleč z vetrom pride vprašanje, ki označuje srednja leta: »Ali je to to?«

Čeprav se strokovnjaki morda ne strinjajo glede natančnega obsega tako imenovane krize srednjih let, študije kažejo, da sta sreča in zadovoljstvo z življenjem v srednjih letih – najobičajneje v štiridesetih ali petdesetih letih – najnižja, medtem ko sta depresija in psihološka stiska najvišji. Depresija se najpogosteje ugotovi v starosti 45 let. Nedavno poročilo nacionalnega statističnega urada kaže, da je stopnja samomorov moških najvišja od leta 2011. Moški bodo trikrat bolj verjetno storili samomor v primerjavi z ženskami. Od recesije leta 2007 neomajno raste število primerov in najbolj tvegana starostna skupina je med letoma 45 in 59.¹

Iz lastnih izkušenj lahko povem, da srečujem veliko moških, ki so v srednjih letih doživeli nekakšen prelom. Pri nekaterih je to vodilo do resne depresije, drugi pa so se splošneje počutili nezadovoljno ali tesnobno. Razmerja se načnejo ali celo razpadejo. Večina se sprašuje, kaj se je zgodilo in kaj se še bo zgodilo. Celo moški, ki ne doživljajo očitnih negativnih učinkov, si pogosto želijo spremembe. Narediti nekaj drugačnega.

Nekatere od njihovih zgodb so v tej knjigi. Zaradi lažje uporabe sem vse te osebe slučajno imenoval Steve. Zdelo se mi je,

da bo to v pomoč, saj si večina moških moje starosti ne more zapomniti imen iz lastne družine, kaj šele likov iz knjige. Mislim tudi, da je treba ohraniti anonimnost. Ne moti me, da se za študije primerov razčleni moje življenje, vendar so življenja mojih prijateljev nekaj drugega. Kljub temu gre za resnične osebe. No, vsaj takrat so se zdeli resnični.

Povedati pravzaprav želim, da pogosto srečujem moške, ki se spopadajo s temi zadevami. Zlasti enega od njih vidim vsak dan, kako me gleda iz ogledala.

Slej ko prej se mora vsak, naj bo moški ali ženska, vprašati o smislu svojega življenja. Za moške so srednja leta po mojem mnenju eno od obdobj, ko najočitneje naletimo na to vprašanje. In odgovor ni temeljnega pomena le za nas, temveč tudi za vse okoli nas.

Zato sem si želel napisati to knjigo.

Namenjena je moškim določene starosti. In ženskam, ki morajo z njimi živeti.

Je za vse, ki so se kdaj koli ozrli okoli sebe in si rekli »Ali je to to?«

Je za vse, ki vedo, kaj pomeni zbuditi se sredi noči in v trebuhu čutiti strah, da jih življenje nekako pušča za seboj.

Je za razočarane, zaskrbljene in godrnjave.

Je za vse, ki menijo, da v življenju dejansko potrebujejo le za res dobro lopo.

Predvsem je ta knjiga namenjena ljudem, ki se želijo spremeniti. S tem so namreč po mojem mnenju v resnici povezana ta čustva. Vse te težave, vprašanja in želje so znaki, vabila k drugačnemu, srečnejšemu in bolj izpolnjenemu življenju.

Zlasti to v zvezi z lopo.

PRVI DEL

Vabilo

*Na sredi našega življenja pota
sem gozdu črnemu zašel v globine,
ker me na stranpot je zavedla zmota.*

Dante, Pekel

O MOŠKIH, SREDNJIH LETIH IN LOPAH

Bratovščina lope

Družina se mi je morda res posmehovala, a ko so dnevi minevali ter sem začel načrtovati in raziskovati, sem se zavedel, kako izredno pronicljiva je bila moja vizija.

Najprej so bili odzivi mojih moških prijateljev. Ko sem jim povedal za svoj načrt, da bom zgradil lopo svojih sanj, me niso zasmehovali. Zamišljeno so prikimali. Nekateri so dobili solzne oči in so mi lahko samo po moško segli v roko. *Razumeli* so. Našel sem *Oxford Wood Recycling*, trgovino z recikliranim lesom, ki je kot Aladinova jama z rabljenim lesom, kjer sem se založil z lesnitnimi ploščami za tla. Pri kupu starih plošč se mi je pridružil moški, ki je držal merilni trak, in razdelila sva si najboljše kose.

»Ali kaj gradite?« me je vprašal.

»Lopo. V bistvu jo prenavljam.«

»Jaz tudi.«

Pokimala sva drug drugemu. Vse je bilo že povedano. Bila sva lopna brata. V prejšnjih življenjih bi morda združila moči, se skupaj potikala po starodavnih poteh vzdolž grebena in ulovila mamuta ali dva. Danes sva bila na lovu za popolnim lesom.

Kratka zgodovina lop

Izkazalo se je, da imajo lope dolgo in veličastno zgodovino. Žena, ki mi je izkazala presenetljivo podporo ali se je verjetneje norčevala iz mene, mi je kupila krasno knjigo z naslovom *Radosti lop* (*The Joy of Sheds*). Njen avtor Frank Hopkinson je zbral vse, kar bi si lahko želeli vedeti o lopah, in tudi veliko tega, česar ni vredno vedeti.

Po podatkih ustanove za varstvo kulturne dediščine *English Heritage* je v Angliji in Walesu dvainpetdeset popisanih lop, ki spadajo na seznam posebej pomembnih stavb izrednega pomena.² Celotno ime je ustrezno. Beseda »shed« [lopa] prihaja iz anglosaške besede *sceadu*, ki pomeni »senčnost« oziroma, kot je navedeno v slovarju *Oxford English Dictionary*, »sorazmerno temo«. Izhaja iz istega korena kot beseda »shadow« [senca] (s katero se bomo srečali v nadaljevanju). Tovrstno senčnost je mogoče najti v gozdu.^A Ali obstaja boljši kraj za premišljevanje o sencah srednjih let, kot je v *sceadu* lope?

Lope so imele močan vpliv na moško kulturo. V lopi so bili izumljeni delovni pult *Black and Decker Workmate*[®] ter pnevmatike *Ferodo*, motorna kolesa *Harley-Davidson* in *Mercedes-Benz*. Da ne rečem, da je tajvanski izumitelj Momofuku Ando v lopi dobesedno zakuhal instant rezance *Pot Noodle*. Takrat je bil star 61 let, dočakal pa jih je 96 – zlasti na rezancih s piščancem.

A Shakespeare je napisal: »Daj, naj bomo Dianini gozdarji, kavalirji sence.« Če vas zanima, to je v *Kralju Henriku IV.*, I. del, prvo dejanje.

Predvsem za pisatelje so lope žarišče ustvarjalnosti. Poznamo nekaj slavnih lop: pisalna uta Roalda Dahla, vrtljiva poletna hišica Georgea Bernarda Shawa, mala osmerokotna uta, v kateri je delal Mark Twain, ki je počez merila le dvanajst čevljev. Philip Pullman je v lopi napisal *Severni sij*. Daphne de Maurier je v lopi na vrtu svojega ljubljenege dvorca Menabilly v Cornwallu napisala *Sestrično Rahelo*. Za človeka moje generacije pa je najboljše, da sta Oliver Postgate in Peter Firman v Firmanovi lopi ustvarila risanke *Noggin the Nog*, *Bagpuss*, *The Clangers* in *Ivor the Engine*. To lopo bi bilo vsekakor treba vpisati na seznam *English Heritage*. Virginia Woolf je uporabljala preoblikovano lopo z orodjem na svojem vrtu v vasi Rodmell v Sussexu. Imenovala jo je kočja za pisanje. Iz nje se je videla dolina reke Ouse. Tam je spomladi leta 1941 žal napisala svoje zadnje besede, preden je v plašču stopila v reko z žepi, polnimi kamnov. To morda torej ni najbolj vzpodbuden primer.

Opažati sem začel povezave med lopami in stvarmi, ki sem jih hotel preučiti v knjigi. Ko je Churchilla napadel *črni pes* depresije, kot ga je sam imenoval, se je umaknil v lopo in slikal. Kantavtor z duševnimi težavami Nick Drake je napisal pesem z naslovom *Moški v lopi* (*Man in a shed*). To je ena od njegovih bolj veselih pesmi – kar sicer ne pove veliko – in kolikor razumem, govori o tem, kako nevarna je neustrezna streha na lopi. Če preidemo na nekaj pozitivnejšega, Dylan Thomas je pisal v majhni, »z besedami posejani lopi« s pogledom na ustje reke Taff. V njej je spesnil napev, ki simbolizira trmoglavost starosti: *Ne stopi krotko v to dobrotno noč*.

Toda kralj pisateljev v lopah je Arthur Miller, ki se je po uspehu drame *Vsi moji sinovi* na Broadwayu preselil v novo hišo in se odločil, da poleg nje zgradi lopo. Pozneje je rekel, da je bilo to »povsem instinktivno dejanje. Še nikoli v življenju nisem zgradil stavbe.« Med gradnjo je začel premišljevati o ideji za dramo o moškem, katerega sanje se nikoli niso uje-

male z resničnostjo in katerega življenje je razpadalo. Ko je končno sedel za mizo (ki jo je izdelal iz starih vrat), se je drama kar izlila iz njega. Nastalo je delo *Smrt trgovskega potnika*, o katerem bomo več povedali v nadaljevanju.

Thoreau, ki je eden od mojih vzornikov, je živel in pisal v 10×15 čevljev veliki uti na bregu jezera Walden Pond v Connecticutu, ki jo je sam zgradil. Tam je leta 1845 napisal knjigo *Walden*, njegovo klasiko o preprostem življenju. Napisal je: »V gozd sem odšel, ker sem hotel živeti premišljeno, se soočiti le z bistvenimi življenjskimi dejstvi, in hotel sem ugotoviti, ali se ne bi mogel naučiti tistega, o čemer me življenje mora poučiti, ne pa da bi, ko bi se bližala smrt, odkril, da nisem živel.«³ To je nedvomno tista želja, iz katere izvirajo vprašanja o srednjih letih. Izvedeti želimo, kaj je smisel življenja. Prepričati se želimo, da smo zares živel.

Kratka zgodovina srednjih let

V večjem delu človeške zgodovine je bila za večino ljudi največja težava v srednjih letih preprosto živeti tako dolgo. Leta 1900, še ne tako daleč nazaj, je bila pričakovana življenjska doba v Britaniji približno 47 let za moške in 50 za ženske, čeprav je ta podatek izkrivljen zaradi visoke umrljivosti dojenčkov. Do sprememb je prišlo šele pozneje v 20. stoletju. Do petdesetih let 20. stoletja se je pričakovana življenjska doba zvišala na približno 65 let, leta 1971 pa je v Britaniji znašala 68 let za moške in 72 let za ženske.⁴ V Združenem kraljestvu je danes pričakovana življenjska doba ob rojstvu 77 let za moškega in 81 let za žensko, možakar z radia, ki sem ga ravnokar poslušal, pa pravi, da bo eden od treh naših otrok živel sto let.

Vendar srednja leta niso natančen kronološki dogodek; bolj gre za stanje duha. Pravzaprav so bila prvič omenjena prav v srednjem veku, ko se pojavijo v pesmi o iskanju smisla življenja.

V slovarju *Oxford English Dictionary* je navedeno, da se izraz prvič uporabi v pesmi *Piers Plowman* iz leta 1400, ki jo je napisal William Langland. Njena osrednja tema je iskanje pravega krščanskega življenja. Začne se tako, da pripovedovalec zaspi na hribovju Malvern Hills (to je vendarle dežela mošta). V drugi polovici knjige se pripovedovalec v sanjah poda iskat tri osebe, ki mu lahko povejo, kako živeti. Imenujejo se *Naredi dobro*, *Naredi boljše* in *Naredi najboljše*. Pesnik oziroma sanjač se v nekem trenutku sreča z osebo, ki predstavlja domišljijo, in se ne prav domiselno imenuje *Domišljija*. Pripovedovalcu svetuje, naj »se v srednjih letih odkupi, preden mu opešajo moči, saj je v starosti težko prenašati bedo revščine ter življenje pokore in molitev«. ⁵

To je prva uporaba izraza »srednja leta«. Prikladno se pojavi v zgodbi, v kateri je mnogo povezav s srednjimi leti, v zgodbi, ki se začne z idejo, da bi bilo življenje lahko boljše, in ki jo vodi želja po iskanju pravega smisla življenja. Zlasti pa je to zgodba, ki se začne z dolgim spancem.

Mladi po Jungu

Prvo resno analizo težav, ki so povezane s srednjimi leti, smo dočakali v zgodnjem 20. stoletju z deli psihologa Carla Junga.

Jungovo delo je izhajalo iz njegove lastne krize srednjih let. Julija 1913 je bil star 38 let. Bil je poročen, imel je družino in bil je priznan v svojem poklicu. Njegovo delo na razmeroma

novem področju psihoterapije je vzbudilo pozornost Sigmunda Freuda, ki je Junga imenoval za svojega duhovnega naslednika. Vendar v Jungovem življenju ni bilo vse v redu. Doma je imel osebne težave. Zavedel se je, da se na nekaj bistvenih načinov razlikuje od Freuda, in niti pred svojim mentorjem se ni mogel pretvarjati, da to ni res. Freud ni prenesel, da je njegov učenec skrenil v drugo smer, zato sta se bridko razšla. To je Junga pahnilo v neke vrste zlom, ki je trajal štiri ali pet let. Jung ga je opisal kot »soočenje z lastnim nezavednim« in pozneje to obdobje primerjal z *nekuijo* – Odisejevim obiskom dežele mrtvih v Homerjevi *Odiseji*.

Osamil se je od družbe in se začel samoopazovati. Njegove sanje so bile zelo izrazite – včasih so ga vznemirjale, drugič so mu dale moč. Toda to obdobje ga je osvobodilo in privedlo do nekaterih od njegovih najvplivnejših idej. Pozneje je napisal: »To je bil začetek in od tedaj si nisem upal več pripadati le sam sebi. Od tedaj je moje življenje pripadalo splošnosti. /.../ Ljubil sem jo in sovražil, vendar je bila moje veliko kraljestvo.«⁶ Postal je celovitejši, popolnejši. Leta 1921 je objavil delo *Psihološki tipi*. Naslednje leto pa je zgradil lopo.

No, jaz temu pravim lopa. Stolp. Zatočišče. Gradič v bistvu. Leta 1922 je v Bollingenu ob Züriškem jezeru kupil nekaj zemlje in na nabrežju zgradil preprost okrogel stolp. Dograjeval ga je skozi življenje. Ko je bil mlad, je ta stolp videl v sanjah in ga ni nikoli pozabil. Bil je njegovo zatočišče. Sredi tega, kar je postalo stanovanje, je imel sobo, v kateri je bil sam in v katero je lahko vstopil le on. Napisal je: »V Bollingenu sem v svojem najbolj lastnem bistvu, v tistem, kar mi ustreza.«⁷

Jung je v svojem pomembnem eseju o fazah življenja trdil, da so srednja leta portal, ključna faza za samorazvoj. Verjel je, da obstajata prva in druga polovica življenja. Naša »mladost« je prva polovica. Po njegovem mnenju to obdobje traja »od petintrideset do štirideset let«. V tem času nas zanimajo do-

sežki, ustvarjanje kariere in doma, zasedanje koristnega mesta v družbi, doseganje »družbenega cilja«. Kopičimo vse stvari, ki so pomembne v očeh družbe. V ta namen razvijemo, kar je Jung imenoval *persona* – obraz, ki ga kažemo družbi. Vendar naša *persona* ni to, kar smo v resnici, in prej ko slej se moramo s tem sprijazniti.

Ta naloga nas čaka v drugi polovici življenja. V tem obdobju lahko – če želimo – postanemo resničen, celovit posameznik. Jung je ta proces imenoval »individuacija«. Delček med obema polovicama življenja pa so srednja leta.

Psiholog Elliot Jacques je leta 1965 skoval izraz »kriza srednjih let«. V razpravi z naslovom *Smrt in kriza srednjih let* (*Death and the Mid-life Crisis*) je preučeval življenje več kot tristo znanih umetnikov ter analiziral njihov opus pred starostjo od približno 35 do 39 let in po njej. Ugotovil je, da je »žarečo« ustvarjalnost njihove mladosti nadomestila bolj premišljena »izklesana ustvarjalnost«. Zaključil je, da je to spremembo povzročila kriza srednjih let, ki v bistvu pomeni nenadno zavedanje, da bomo slej ko prej škripnili.

Jacquesov izraz se je prijel. Toda v današnji popularni kulturi človek v krizi srednjih let ni veliki umetnik, ki išče pot do izklesane ustvarjalnosti – kar koli to že pomeni –, temveč zaslepljeni bedak, ki želi zaman prelisiti čas: neprimerno se oblači, vozi športne avtomobile ter kar kipi od brzdanega libida in pohote.

Jesen

Zunaj na vrtu si začenjam ogledovati zemljo. Risati sheme. Načrtovati. Listje dobiva zlat lesk. Psa vodim na zasanjane sprehode mimo živih mej, na katerih je polno sadja: trnulje, robide, divja jabolka, divji hmelj. Keats je jesen opisal kot »čas meglic in zrelosti sadov«. Drugim je manj mar za to »zrelost«. Na primer Woodyju Allenu. V filmu *Annie Hall* pravi: »Ne odzivam se dobro na zrelost. Če sem preveč zrel, dozorim in zgnijem.«

Vem, kaj s tem misli. Jesen imam rad kot *letni čas*, ne pa kot koncept – saj veste, ko se za ljudi reče, da so v »jeseni« svoje kariere ali celo življenja. Njihova življenja so cvetela, se nato razcvetela, zdaj pa začenjajo stvari gniti in odpadati. Kot je rekel Macbeth: »Moja pot življenja v venenje se gubi, v rumeno listje.« Če smo pošteni, takrat ni bil najbolj vedro in optimistično razpoložen, saj je potem, ko so mu tri čaravnice dale zelo slab karierni nasvet, umoril več ljudi in začel videvati duhove.

Tudi brez vse te škotske krvi in nasilja je za srednja leta značilen občutek propadanja. Slišimo šepet: od tu naprej je vedno slabše. Staramo se. Postaramo se in dozorimo, zgijemo in umremo.

Veste, kaj – naj gre k vragu! Bolj ko sem preučeval to temo in v zvezi s tem premišljeval o svojem življenju, bolj sem bil odločen, da se bom naučil nekaj o tem, kako živeti. Ne vem, ali sem v srednjih letih ali starejši, vendar vem, da se za nikogar ne bom upočasn timer. In če že hodim navzdol, naj vam nekaj povem o hoji navzdol: nikakor si ne morete nabrati hitrosti.

Zato je Jungov vpogled tako pomemben. Srednja leta zanj niso bila čas propadanja, temveč čas ponovnega rojstva. Razumel jih je kot čas za individuacijo, proces, v katerem ljudje postanemo celota. Psiholog in duhovnik John Sanford individuacijo pojasni s podobo hrasta. Hrast je individuirana različica želoda. Želod zraste v hrast, saj je to njegov namen. In niti dva hrasta nista enaka: »Ko se nekaj individuira, postane celovit in edinstven izraz življenja.«⁸

Ko sem se tiste jeseni ozrl okoli sebe, sem vsepovsod videl, da se začinja individuacija. To je ves smisel jeseni. Sadje mora pasti na tla, da lahko zrastejo nove, edinstvene rastline. Jezus je rekel: »Če pšenično zrno ne pade v zemljo in ne umre, ostane samo; če pa umre, obrodi obilo sadu.« (Jn 12,24)

Jesen je čas, da se začneta preobrazba in sprememba. In pripravljen sem bil na spremembo. Ker padel sem že.

2

V TEMO

Potni list

Dantejeva *Božanska komedija* je tridelno potovanje čez pekel, vice in nazadnje raj. Začne se, ko se pesnik izgubi. »Na sredi našega življenja pota,« se znajde sredi temnega gozda, »ker me na stranpot je zavedla zmota.«^A

Naše popotovanje po srednjih letih se začne z izgubo. V mojem primeru je bila to izguba potnega lista.

Govoriti bi moral na pomembnem dogodku v Franciji.^B Prispeli naj bi v ponedeljek. V četrtek pred tem sem iskal svoj potni list in nikjer ga nisem našel. Povsem paničen sem poklical neustrezno imenovano službo za potne liste in ugotovljajne istovetnosti, kjer mi niso bili v pomoč, saj so mi povedali: da, vložiti moram nov zahtevek; ne, ne morejo mi izdati nuj-

- A Tudi Dante je imel manjšo krizo srednjih let. Med pisanjem Božanske komedije je njegova politična kariera propadla. Vladajoče sile v Firencah, njegovem domačem mestu, so zasegle vse njegovo premoženje in ga obsodile na smrt. Izgnan je bil iz svojega rojstnega kraja, kamor se ni nikoli vrnil. Šele leta 2008 – skoraj sedem stoletij po njegovi smrti – se je mestni svet v Firencah odločil, da razveljavi njegovo smrtno obsodbo.
- B Ne v francoščini. Edine francoske besede, ki jih poznam, so povezane s hrano in vinom, občasno pa poznam tudi kakšnega nogometaša.